

CYFARFOD	Pwyllgor Safonau
DYDDIAD	14 Mehefin 2021
TEITL	Deddf Lywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021 – Newidiadau i'r Fframwaith Foesegol.
AWDUR	Swyddog Monitro

1. Rhagarweiniad

Mae cryn hanes i'r Ddeddf Llywodraeth Lleol ac Etholiadau (Cymru) 2021 sydd a'i wreiddiau ym Mil Lywodraethol Leol (Cymru) gyflwynwyd gan Leighton Andrews yn 2015. Ers hynny mae sawl newid a datblygiad yn amcan y deddfwriaeth â'r pwyslais. Y prif newid yw'r symud yn ôl oddi wrth ddeddf oedd a'i ffocws ar ad-drefnu y Cynghorau boed yn wirfoddol neu drwy statud.

Gerbron bellach mae Deddf sydd yn cyflwyno nifer o newidiadau a grymoedd ynglŷn a llywodraethant Llywodraeth Leol yng Nghymru. Nid yw hyn i ddweud nad oes elfennu o'r Ddeddf sydd yn bellgyrhaeddol yn arbennig felly ym maes Etholfraint Llywodraeth Leol , Cyd Weithio a Rheoli Perfformiad. Mae hefyd yn cynnwys darpariaethau sydd yn deillio yn uniongyrchol o'r trefniadau dros dro roddwyd mewn lle yn ystod y cyfnod Argyfwng Coronafeirws.

2.Y Ddeddf

Derbyniodd y Ddeddf Gyd-Syniad brenhinol ar yr 20fed o Ionawr 2021 . Mae 9 prif ran i'r Ddeddf sydd yn pontion sydd yn berthnasol i Brif Gynghorau a Chynghorau Tref a Chymuned.. Mae'r darpariaethau yn dod i rym yn ystod y 12 – 15 Mis nesaf. Mae crynodeb o ddarpariaethau'r Deddf yn Atodiad 1.

3. Newidiadau i'r Fframwaith Foesegol

Mae rhan 4 o'r Deddf yn cynnwys dau ddarpariaeth sydd ynglŷn a chynnal safonau ymddygiad aelodau a swyddogaethau y Pwyllgor Safonau (Atodiad 2):

- Dyletswydd statudol ar Arweinyddion Grwpiau Gwleidyddol ynglŷn a safonau ymddygiad aelodau
- Gosod adroddiad blynyddol y Pwyllgor Safonau ar sail statudol.

4. Dyletswydd ar Arweinyddion Grwpiau Gwleidyddol.

(a) Gosodir dau brif ddyletswydd ar Arweinydd Grŵp drwy Adran 62 o'r Deddf: .

- I gymryd camau rhesymol i hyrwyddo a chynnal safon uchel o ymddygiad gan aelodau eu grŵp.
- Cyd weithio gyda'r Pwyllgor Safonau wrth iddo weithredu ei swyddogaethau.

Yn ogystal mae swyddogaethau y pwyllgor yn cael eu hymestyn i gynnwys:

- Monitro sut mae arweinyddion grwpiau yn cyfarch y dyletswydd
- Rhoi arweiniad a hyfforddiant i'r arweinyddion ar eu dyletswyddau.

- (b) Mae'r cysyniad o Grŵp Gwleidyddol yn deillio o ddarpariaethau yn Neddf Llywodraeth Leol a Thai 1989 oedd yn sefydlu y gofyn cyfreithiol o sicrhau cydbwysedd gwleidyddol ar draws Pwyllgorau ac Is Bwyllgorau a phenodiadau eraill. Er, ran amlaf maent yn adlewyrchu aelodaeth Pleidiau Gwleidyddol nid ydynt yn cynrychioli yr un peth. Fe'i ffurfir drwy drefn statudol er cyfarch a manteisio ar y gyfundrefn. Felly ar hyn o bryd ar Gyngor Gwynedd ceir y Grwpiau Gwleidyddol canlynol:

Plaid Cymru

Annibynnol

Llais Gwynedd

Grwp Annibynnol Unedig Gwynedd

Propel

Mae hefyd yn ofyn fod aelod yn cael ei adnabod fel Arweinydd y Grŵp. Amcan y drefn yw sicrhau tegwch gwleidyddol wrth ddyrannu seddi ond mae hefyd yn berthnasol i'r hawl i gael swyddog fel cynorthwydd gwleidyddol.

- (c) Hyd yn hyn mae rôl uniongyrchol Arweinyddion Grwpiau ynglŷn a'g ymddygiad eu haelodau wedi bod yn lled anffurfiol. Er fod Arweinyddion Grwpiau a ddiddordeb amlwg yn ymddygiad eu haelodau nid yw hyn wedi ei ymgorffori mewn dyletswydd o'r math yma. O ran ffurfioldeb prif rôl yr Arweinyddion fyddai cynorthwyo ar ddatrysiadau mewnol neu anffurfiol gyda aelodau er cynnal safonau e.e dan Protocol Aelodau Swyddogion neu Safon Gwynedd.

5. Trafodaeth

Mae'r dyletswydd newydd yma fydd yn dod i rym ym mai 2022 yn gosod gofyn positif ar Arweinyddion Grwpiau i gymryd camau hyrwyddo a chynnal ymddygiad . Felly, gellir gweld fod gosod y gofyn arnynt yn golygu fod angen medru dangos camau penodol sydd yn cael eu cymryd i gynnal y dyletswydd yma. Mae hyn am orfod gweithio mewn cyd-weithrediad gyda'r Pwyllgor yma sydd yn myndi olygu ffurfio perthynas neu gyfathrebu uniongyrchol gyda Arweinyddion Grwpiau Gwleidyddol mewn modd nad yw wedi digwydd hyd yn hyn. Gellir gweld fod hyn yn mynd i fod yn gam cadarnhaol i gefnogi safonau ymddygiad aelodau ac i osgoi problemau a materion rhag datblygu i fod yn broblemau mwy. Mae darpariaeth dan y Ddeddfwriaeth i'r Gweinidog gyhoeddi canllawiau statudol a rheoliadau ar gyfer gweithredu y dyletswydd a bydd angen cadw golwg ar y rhaglen waith o du'r Llywodraeth.

6. Argymhelliad

1. Yn ddarostyngedig i gyhoeddi arweiniad gan y Llywodraeth dylid cymryd camau i gynnal hyfforddiant i Arweinyddion Grwpiau Gwleidyddol ar y gofynion a'r sut gellid eu cyfarch.
2. Dylai'r Pwyllgor Safonau sefydlu Protocol ar gyfer gweithredu, cyd-weithredu a monitro gweithrediad y dyletswydd erbyn Rhagfyr 2021 a hynny mewn cyd – drafodaeth gyda Arweinyddion a Dirprwy Arweinyddion Grwpiau cyfredol y Cyngor.
3. Dylid gosod yr uchod o fewn Rhaglen Waith y Pwyllgor.

